

ԲԵՐՈՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՐՈՒԽՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

Է. ՅԱՐԻ 1893

Ցարենիա 10 ֆր. ոսկի — 4 դր.:
Վեդասիսկայ 6 ֆր. ոսկի — 2 դր. 50 կ.:
Մեկ թիւ կ'արժէ 1 ֆր. — 50 կոպ.:

ԹԻԻ 12 ԴԵԿՏԵՐԵՐ

Մ Ա Մ Ա Ռ Մ Ն Ա Պ Յ Ն

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՈՅ ԳԻՒՂԱԿԱՆ
ՏՈՒՆԸ

(ՎՃԷԼ)

առաքելը զարթուողին
խոտորջող գիւղական
աններն՝ որ Լազարոսի
արեւելեան կողմը նա-
հանգ մըն է: (26 և 31
և 32): Գրեթէ ամէն
առաւ, նոյն իսկ արեւոտ
երկայարկ է: Գետնա-
յարկին գաւիկներն պատերը մին-
չեւ դրան բարձրութիւնը քարէ
նէ, իսկ անկէ վեր՝ փայտէ:

Գետնայարկի մէջ այլ եւս սրահ չկայ, այն
տեղը՝ որ միւս սանդ մէջ ախոռն ու մանան էին,
ի խոտորջող ննջարան եւ միանգամայն մասան
եղած է: Այս խցին մէջն է նաեւ երկրորդ յարկը
սանդոգ սանդուղը. ձեռքը վարը կը բնակին, ամառը՝
վերը: Նստելու բարձր տեղը՝ սօսիսն հոս ալ կը
գտնենք՝ խափի տեղ: Արաղը գետինը կը փռուի,
26 մ կրնար իմանալ թէ քիչ զօրծ ունի տախտա-
կամանը՝ գտնելով կեցած տեղը, գուցէ սխալ նշա-
նակած է այն անձն՝ որ ինձ տեղեկութիւն տուաւ:
Եթէ զ. օ. գիտնայ պատին առջեւ ըլլար եւ ազատ
ըլլար այն տեղն՝ ուր կը վերջանայ, պաշտօնը

ՉԾ

բարձրովն որոշ եղած կ'ըլլար: Լոյսը վերէն կու
գայ: Խցերը բաց դռներէ եկածէն զատ՝ ուրիշ լոյս
չունին:

Յիշեալ կողման գիւղերուն մէջ գտնու
ախոռը գիւղէն դուրս՝ շրջակայքն են: Երկայնաձեւ
ախոռին վրայ՝ որ գետինի մէջ շինուած է, զատկան
մը կայ՝ երկուքի բաժնուած. առջեւի մասին մէջ
ծառայք կը բնակին, ետեւի բաժինը հորթերուն
ու զառնուկներուն է. ասոր վրայ կը բարձրանայ
երրորդ յարկը, ուր իբր մարդը խոր կը պահեն:

Երրորդ տեսակ սանդ՝ այսինքն նորագոյն
ժամանակաց նորակերպ սանդ մասին ըսելու շատ
բան չունիմ: Այս տեսակ սան մէջ ինչ ինչ հին
եւ քիչ ինչ նոր մասունք կը տեսնուին, որ տարբ քա-
ղաքակրթութեան ազդեցութեան արդիւնքն են:
Նախ եւ յետաւ ամէն գիւղացի այսպիսի սան
ինքնին չի կրնար շինել, այլ սովորաբար ունեւորը
միայն՝ որ իրենց տները ճարտարապետներու շինել
կու տան: Նիւթն է քար եւ աւազարհան կիր:
Քարերն այլ եւս անասը շին գործածուիր, այլ
եթէ ոչ ամեն՝ գէթ անկիւնաքարերն բոս կանոնի
կը կոպտին եւ պատերը քիչ մ'աւել գեղեցիկ
սեւք կ'աւելնան: Մինչդեռ նախկին տները գիւ-
ղացւոյն ոչինչ կ'արժէին, առաջ երբեմն շատ աւել
կ'ըլլան, որուն գլխաւոր պատճառն է արեւելոյն
յատուկ ճոխասեր եւ գծախառաբար անճաշակ
նկարագիրը: Վերն ըսի թէ գիւղացին չուզելով
կը մեկնի իւր հայրենի տնիւն. այս մեկնումը՝ իրեն
կից ունենալով երկրի երբեմն անապահով միջավայր
պատճառ. եղած է գեղացւոյ իրենց տներն այնպէս
մը շինելուն որ մարդ կարծելու փորձութիւն կ'ու-
նենայ թէ աշտարակի պէս իրարու վրայ գեղ մըն
են: Վերջում պատճառն գտնելով այլ եւս չկայ, բայց
առաջնայն ազդեցութիւնն ու սովորութեան զօրու-
թիւնը շատ մեծ է: Նոր սան տեղը՝ միշտ հին սան
տեղն է. գիւղացին կամ իւր հին զարագամբ վար

առնելով անոր տեղ նոր ոճովը կը կառուցանէ, եւ կամ՝ եթէ զարագամի չով ըստ պատահման ապտա տեղ ունենայ՝ նոր շէնքին կը յատկացունէ եւ հինը կը թողու:

Նոր տան հիմնական ձեւը հնէն յեկանա շատ չի տարբերիր: Ինչպէս որ յատկապէս չի տեսնուի (26-ե 32)՝ հին քառակուսին կը մնայ, նշնայեալ եւ որտե՛ր: Միայն նախկին զարագամի եւ ախտի տեղ բազմաթիւ սենեակներ՝ միմեանք շէն- նուած են: Խցէ խոց անցնելու դուռ չկայ, պլ առնուած դուռն ալ նշնի կերպով որտե՛ն է: Առ հասարակ երկայտի են տները, վրիճը իբր մասնի կը գործածուի, իսկ վերին ճրակներու:

Տանիքները թէեւ հարթ են, սակայն երգ շունին, ինչու որ գրեթէ քով՝ խցերու մեծութեան համեմատ մէկ կամ երկու պատահական քաղաւած են մէկ երեսի՝ այսինքն ճակատի երեսից վրայ, որով թէեւ խոցը լոյս կը մտնէ, բայց քիչ՝ որտե՛նքուն շատ մեծ վրայուն պատահում: Բաց աստի պա- առնուած գուռն ալ նշնի կերպով որտե՛ն է: Առ հին տա ի զարգ՝ որով լոյսն առաւել եւս կը նուազի: Արեգակնա լոյսը գրեթէ երբեք այս խցերը չի մտնէ եւ անտարակոյ շատ փառաւորը կ'ըլլային սենեակը, եթէ դռները երկայն ժամանակ բաց չմնային եւ եթէ բնակիչը խցերուն աւելի որտե՛ր չկենային: Թե՛ գեանայտիկի եւ թե՛ զարագամի յատակը կարծր կաւով ծեփուած է. երկրորդ զատիկներն յատակը սոյղորաւոր ախտակով կ'ըլլայ: Արտաբանը ծխան ունի երբեմն. ջրուրի ալ կը գոր- ծածուի: Քուրսիի տակ երկաթեայ փոքրիկ կրա- կարաններ կը դնեն: Պատերը բաւական հաստ են եւ բաց գունեղով բազմաթիւ մեծ ու փոքր խորշեր ունին՝ զորս պահարանի տեղ կը գործածեն:

Պէտքաւ որ հիւրասնակեղարաններն երկփեղի են, իսկ միւս խցերունը՝ միափեղի: Գետնի որ տանը նոր է՝ ըստ սովորութիւնի կ'ընէ մարգու վրայ, բայց քիչ ժամանակէն խորտակեալ ապակիներու տեղ իւղտուած թուղթ կ'անընեն, մարմը որմնը մինչ կը թխանան. գիւղին միւս տանց նման երեսւյթ մը կ'առնու. սարդղէ:

Գրեթէ ամէն տան մէջ հիւրանոցները քանի մ'աթոռ եւ պահարաններու մէջ գտնակ ու պա- տասարացող պահուած կ'ըլլան քաղաքացի հիւրերու համար: Բնակիչը աթոռի վրայ նստելու չեն կրնար վարժիլ. եթէ նստելու ալ ըլլան, իրենց կերպովը կը նստին:

26-ե 33 այսպիսի տան մէջ յատկապէս կը պարզէ զարագամի հանգեր՝ Սիւնեաց Շիկահոց գիւղէն:

Այս յատկապէս կը տեսնենք որ բաղա- դրութիւնն մին է տունը՝ հին ու նոր տան՝ Որո- շուած չէր թէ ո՛վ այս կամ այն բաժնին մէջ պիտի բնակի: Ընտանիքը շատ մեծ (եթէ ամէնքն ի միասին ընթերէին՝ 32 հոգի էին) ու հարուստ էր. եւ ընտա- նեաց նորաբն աւելցնել նոր բաժնին մէջ կը բնա- կէին. իսկ մնացեալք՝ հնոցն մէջ: Առաջին գտնիկնի որտե՛ր շատ մեծ է, իսկ երկրորդին պատշգամբ փոխուած է՝ աւելեւն ու ձախակողմէ բաց: Փայտեայ վառարանապատը բաց կողմերը կը փակեն: Ամէն խոց մէջեանց կամ աջնարմուսն պատին կից իւր կրա-

կարանն ունի, գետնայարկին փոքրիկ խոցը կրա- կարանէ զատ քուրսի ալ ունի: Պատշգամբ կրա- կարանն ամառը խոհանոցի տեղ կը ծառայէ: Իր- մախորշներն անոնց մէջ՝ որոնց գտնները բաց են, անկողնիները կը գրուին ցերեկը. — վառ չի աւ- կողնիները ցերեկը տարածուած չեն կրնար մնալ, Դուռն ունեցող որմախորշերը պահարանի տեղ կը գործածուին:

Ախոռ տան կողին կցած է. տան գարձած պատն այնպէս մտածելու ենք՝ իբր թէ չկայ, վառն զի չի տեսնուի, նշնայեա՝ հին տան ետեւի պատը: Ախոռ ի տանիքը որտե՛ր յատակին հետ հաւասար է:

Այս երեք տեսակ տանց հանգեալ՝ ջիւր ցած կը գտնուին եւ այնպիսիք՝ որ իրենց կազմութեամբը քանապիսի տարադրութեան կը համապատաս- խանեն, մասնաւոր լեռնային կողմերը՝ արեւմուտան ցուրաը գրեթէ անտանելի է եւ փայտ չի բրա- նուի: Այսպիսի պարագաները զմարդ ստիպա- են իւր բնակարանը վայրենի անասնոց որչերուն գրեթէ նման չինելու, եւ անոնց պէս գետնի տակ սորաբնակ բնակելու: Անի կողմանէ այսպիսի բնա- կարանաց պատերուն անթափանցելութիւնը չի թողուր որ դրէն քրտու թիւն ներս մտնէ, եւ միւս կողմանէ մարդուն հետ ի միասին բնակող կենդա- նեաց շունը տունն ըստ բաւականի կը տաքցընէ. այսպիսի տներ հինայ ալ կան, ինչպէս կոյիս քանապիսի ժամանակ: քանապիսի կ'ըսէ. (Ար- շաւար, Գ. 5, 24.)

“Գեանափորը իմէ էին տնկունը նոցա, բե- րանքն որպէս զըհարոցն, սակայն ի ներքը ընդար- անքը՝ մուսը գրտառնոց՝ փորեալը էին, իսկ մարդին ընդ աննուզս ինքնէն: Անդէն ի տունս գտանէին այժը, պատրուածէ, կովք, հաւք իւրեանց իսկ մազունը, իսկ պանթրն հանապաղ ի ներքստգոյն կողմն խարխա բուծանէր” (Թեթ. Է. Նիկ. Ա-Գիւր.)

“Յայտը եւս Հուլը այսպիսի ստորերկրայ բնակարաններն ունին, որոնք շատ անգամ այնպէս խոր են որ ասոնց տանիքներն գետնէն հազեւ քիչ մը բարձր են: Քիչ անգամ չի հանդիպիր որ ուղեւոր մը գիւղի մը տանց տանիքներուն վրայ հասած կենցած՝ դիպը կը փնտռէ. միայն այն ժամանակ ինքն իրեն կու գայ, երբ իր ձիոյն առաւել ստուշները ծինելոյղի մը մէջ մտնեն եւ կամ ինքն յեղակարծումն յանգնած տանիքէն ներս ինչալով ընտանեաց չով կը բազմի: Այս տեղն քանիտփոնի տեղեաց մեկնութենէն (com- mentar) ասի, որ եւ ի հաստատութիւն բուսած- ներուն կ'աւելցուի: Մարաշխանե Մովթըք (Brieft über den Zustand und die Begebenheiten in der Türkei) մեր ըսածը կը հաստատէ՝ ըստ որում ինչն ալ ծինելոյղէ ստորանկ ընտանեաց մը որտե՛ր պիտի իննար: Ասոր վրայ շատ զարմացած էի. բայց երբ նախաձայն ետքը գեպ ի յաւալ՝ մը փա- վարէիք, ամբողջ կարաւանը տեղեայ տանց տա- նիքներուն վրայէն ընդոստ ընթացքով կ'երթար:

Վայկիւր-Լէրենշէյտ իւր Zwischen Donau und Kaukasus առնու մասնին մէջ նման հայ գիւղ կը լի լի լի, թէեւ գեղատարաւ շատ

Հարեւանից կերպով, որուն եւ նկարը կը գնէ սա վերնագրաւ՝ Armenisches Troglodytentdorf. Նկարի մէջ Հոգի բուրբանէն կոյտ մը կը տեսնենք ծակափ կողմը ծակով մը՝ որ ինչպէս գերանները յայտնի կը ցուցնեն՝ հիւզը մտնելու գուռն է։ Հետեւեալ կերպով կը ստորագրէ (էջ 580)։

“Գիւղացիք շատ ողորմելի միմեանի մէջ են, բնակարարք Սորաբանի ինդշ՝ սորբ են գետնի տակ, ոչ թէ քնակավայր՝ ոլլ ախու։ Լլլս ու օդ հոս անծանօթ տարր են. ամէնքն անասնոց շքեմ արտաշնչութիւնը կը ծծեն։ Փղերիկ ձագուկներն՝ խոնիրք ու գառնուկը տեսակ մ'ընտանեաց անգամ ըլլալու իրաւունք ունին, որովհետեւ այս ստորերկրայ մակադանաղայ բաժնի մէկ անկիւնը կը հրամայեն, կը հաստենն եւ երբեմն նոյն իսկ ստորակներ՝ որ մուրջով պայտիկ խոռով մը մտած է։ Հիւսիսեւ սա հասարակ ասան մէկ զատ բաժինը կ'ընդունին՝ որ քրգական գորգով միւս մասէն բաժնուած կ'ըլլայ։ Կաշկարանք չկոյ՝ ի բաց անեղ ցած, հարկէ դասմանը (միտք)։ Պատի վրայ ամէն տեսակ բան կը գտնուի՝ անօթք, համաթք, հրացանք եւն։”

Ալբեր յիշուած հայագէթ ուղեւորին՝ Լ. Սարգսեանի քով այսպիսի տանց ներքնայ պայծառ ու մանրամասն ստորագրութիւնը կը գտնենք, զոր յառաջ կը բերենք։

Հայկական Ղարմու. (Թաթարներէն կընչ = կորսով՝ անպահանջ) գիւղէն տուն մը կը նկարագրէ (էջ 19)։ “Արեւք ինչպէս մի ունեւոր գիւղացու տան առաջ՝ Այդ տունը մի քառակուսի ցածր շինուած իւր էր, անասալ քարերի եւ կաւի մի կուտակումէ, լուսամուտներէր բարձրակի զարկ, հողածածկ կառոււով։ Ցան տերը ներս տարաւ մի նեղ ու մուխ շվաքի, բաց արեւը գուռ շվաքի մէջ եւ մենք մտանք մի խաւար տեղ։ Նոր տեսանների ֆունչոցը իմացրեց որ գտնուած էմ, Գոմի մի անկիւնը աղաւ լուսաւորուած էր։ Գիմցիքնք այնտեղ. դա, հիւրերի համար շինած բաժնանկերը՝ “օգան” էր, Այդ քառակուսի տարածութիւնը շրջապատող երկու պատերը՝ օդայի մուտքի գէմուգմը եւ ձակ կողմերը՝ Գոմի ընդհանուր պատերի շարունակութիւնն էին, բայց այդ մասում սրբատաշ քարերից շինած. իսկ միւս երկու պատերը, որոնք բաժնուած էին օդան Գոմից, ցածր էին եւ գերաններից ու սիւններից շինած. դռան նման մի անցք տանում էր օդան։ Մուտքը գէմուգմ գտնուող պատում քարերից շինած էր քուխորին։ Սրբատաշ քարերի վրայ մի քանի կոպիտ քանդակներ էին երեւում։ Օդայի մուտքից մինչեւ բուխարին աստուած էր մի նեղ անցք, որի երկու կողմից, օդայի բուրբ երկաւրութեամբ, գետնից մի վիզը բարձր՝ քարից ու կաւից շինուած էին երկու թխխաւած. “սաքուց կոպիտ բողեայ” քեշաներով ծածկուած։ Առաստաղը գերաններից ու տախտակներից էր, մէջտեղում երեք փղերիկ ծակ կային, որտեղից ըյտ ու թնձր մօ քը մանում գոմը, բայց այդ փղերիկ ծակերն էլ ձմրանը ծածկուած են։ Մի փղերիկ նաւթի թիթիւնեղայ լամպ, առանց սպասկու, միաւրով աղաւ լուսաւորում էր մուխ օդան։”

Հէննիկ իւր “Das deutsche Haus in seiner Entwicklung” անուն մատենին Ը գլխին “Das ariische Haus,” (արիական տունը) վերնագիրը կուտայ, ուր յաջորդեցեամբ կ'աշխատէ հանգստի վեղարներն ու առաստալաւորը գիտնող արիական ժողովուրդայ նախատունը կերտել։ Աթարկավագայի մէջ երգեալ հնդկական անէն զատ՝ յԱսիա բնակող հնդկացեալական հայ, պարսիկ, սասեթ ժողովուրդայ բնակարանաց մէջէն միայն Պերզամանացուց գիւղական տունը կ'ուրուագրէ, որուն ամենակարեւոր մասունքներն իրեն ստորագրած էր Նիսանէ՝ Գալենտի նկարագրութեան վրայ յենով, սակայն համարական չէ յատակագիծ մը տալ՝ քիչ մը թերի նկարագրութեան վրայ միայն յեցեալ։ Ըստ որում՝ ինդիքն յուզածն է՝ ուստի յառաջ քան լուծելու ձեւադրանքին՝ ըստ կարի տմբողական նիւթ հաւաքելն մեծ նշանակութիւն ունի անստորակոյ։ Արդ կարեւր թէ այս ուսումնասիրութիւնս՝ թեպէտ եւ բաղձնացածին շափ ամբողջական ըլլայ, սոյն ինչքով զբաղողներուն զգտակալ պիտի ըլլայ։ Իմ միտքս էր Պարսից ու Ռուսիաց շէնքերուն վրայ ընդգրանի խօսիլ, բայց ժամանակա շինչարարց այս նիւթին վերաբերելու մասնագրութեան — եթէ կայ — ծանօթ տնայ։ Հնչայիւր-Էրեւնէ-Ֆելտի մատենին՝ վերն ի վկայութիւն կուտած կարծառու կոտրէն կ'իմանանք որ Ռուսիաց տունը շատ կետերու մէջ հայկականն համամասական է. այսպէս՝ հարկէ կանախը, բակ, տանց վայրէ վրայ չիբըը, իրարու կցեալ որք, զոր պարսկական տունը չունի։ Առ Պարսիկ մահմաականութիւնն իւր բաղձնութեամբն ու կանանց զատ բաժնի տալիքն տան բաժնանկեր վրայ ազգեցնութիւն ունեցած է։ Ի համամասութիւն այտեղի յառաջ կը բերեմ պարսկական տան յառակագիծն ըստ Պրլանդի՝ որ յաղագիտ անէն միայն առաջի աւաց ունի, թերեւ գիւղական տունը տարբեր ըլլած։

Ըջ 57։ “Ուր բաղձնութիւնն եւ կանանց զատ բաժնի մէջ բնակիլը կայ, բնականաբար հարկ է որ բնակարանին շինուածքը տարբեր ըլլայ այն երկրներու աներէն՝ ուր միակնութիւն կը տիրէ։ Իրք գլխաւոր սկզբները կը զօրէ սա կէտս՝ որ տանց փողցի վրայի պարտ մերկ ու լեկ է, իսկ դեպ ի դաւիթ, պարտեղ դարձած պատը՝ ծփն ու գեղեցիկ։

Ցան դուռը (դեր-դը) իրք եօթն ութ բարձրութիւն ունի. դռնէն անցնելով փղերիկ կուտակալ դահլէ (դըլան) մը կ'երթնցունէ՝ որ գառնապանին (բոգլըն) տեղն է, եւ անկէ արանց բաժնիքն քառանկուն արահը, վան զի ամէն տուն երկու մասի բաժնուած է՝ այսինքն ի դէրան կամ արանց բաժնի եւ յերթընս կամ ի նախ՝ ուր կանայք, տանտերը եւ ուրիշ քանի մը սակաւաթիւ անձինք կրնան մտնել։

Այսպագաթիթը զուգահէտագիծն մը կը կազմէ՝ որուն երեք կողմէ խցեր ու խցիկներ կը գտնուին գետնէն կրկն ոտք բարձր։ Խցերն ամէնք ալ բաժնուած են եւ իրարու հետ հազարապիկութիւն չունին, այնպէս որ մեկէն միւսն երթալու համար հարկ է վայրագաթիթէն անցնիլ. ամէն մէկը քանի մ'առարձան սանդուխ ունի։”

Էջ 58. «Գլխաւոր դրան գիմանն է Բէժ գահլէնը (Խաւար), ուր տանտերը հիւրերը կ'ընդունին եւ իւր առօրեայ դործերը կը ժմարէ (2եւ 34): Դահլճին երկու կողմէն սանդուխը բարձրագոյնը տախտակաման մը կը հանեն, ասոնցմէ եւ գահլճի մնաւորը:

«Դահլճնը (A) զուգահեռագիծ մը կը կողմէ գէպի գահլիժ գուրս կարկառեալ B մասին հետ: Առաջակողման պատը (d—d) մեծ պատուհանէ մը կը բացկանայ: Այս պատուհանի վրայ շատ արուեստ ու խնամք թափուած է եւ իւր 200—300 գուկատ կ'ածէ:»

Էջ 61. «Տան վայրագալիժն ուլեալլ պարտեղներու եւ անոններու բաժնուած է, որոնց մէջ բենկալեան վարդը, յասմիկ եւ ուրիշ ծառեր, թփեր եւ ծաղիկներ տնկուած են: Հուր բլլալու համար հոս հոն ծածմաներու քով հովանոցաւոր տնկեր կան:»

Էջ 69. «Տանիքները (գոյնիւղն) ինչպէս յիշեցնիք, հարթ են եւ կազմուած են յարդախառն շաղկապ, զոր լոյգքարով հաստառած են: Ամառուան տաքերուն այստեղ կը ննջեն:»

Ինչպէս նկարագրութեանն կ'ընենայ՝ ամեն տուն յինքնին օտարաց աչքէն ծածկեալ փոքրիկ զգեսակ էր, եւ ամէն տուն պատշաճօրէն պատին մեծ պատուհանովն զարդարուն յառաջագէժ՝ ծարարապատեթիւն մը մասնաձեւի՜ր կ'ընէ: Հայկական տանց երբորդ տեսալը կնոյն հաւանականութեամբ պարսկական տնէն յառաջ եկած համարուի:

Հայկեր-Լէրիենիճլիթի պատկերներէն մին ալ կ'ուզեմ յիշատակել՝ զոր սակայն մեկնած չէ (անդ էջ 641): Այս նկարին հին մասնաւոր՝ Անատուրի գիւղ մը — նկարը Անատուրի իւլիթի տնանքը կը կրէ — կէտ առ կէտ ծիծղ մեր գիւղիցի կերպարանքն ունի: Նոյն սիւնակարգ եւ փողոցի կողմը բաց սրահները, նոյն հարթ տանիքները՝ թեւեւ միջուղն քիչ մը բարձրացած, վերնպէս լեւաւոր զառիճայր կողմն վրայ նոյն գիրքով շինուած եւ բլլաց կը տեսնենք. միայն պատարկը պատուհան ունին: Տանց ներքին կազմութիւնը թէ հաւանականութեամբ կարելի է ըսել՝ հայելու կնոյն մեր ստորագործէն տարբեր ըլլալ:

Գոժուարաւ կնոյն ընդունուիլ որ այս կողմանց նախին բնակչաց չենքին՝ զորս Գալիշնու մեղ կը նկարագրէ, փոփոխութիւն կրած ըլլան, ինչպէս որ հայ գիւղական տան աւելի հին մասնաւոր փոխու. փոփոխ ստորագործին հետ նոյն ելլենք երկնալորել կու տայ: Գալիշնուի բաժնին համաձայն իւր հայրենեակ՝ Պերգամոնի կողմնուն գիւղական տներն էին (De antidotis, I, 3. vol. XIV. էջ 17. հրտ. Kühn).

Իսկ թէ ինչպէս ջերմ բնակարան կը շինուի, ինչպէս որ անկեա շինեց, այս ալ ըսեմ: Մեր քով գալաաց մէջ բաւոր տները մեծ կ'ըլլան, որոնք կրակեղան՝ որուն վրայ կրակ կը վառեն, իրենց միջուղն ունին, եւ ոչ շատ հեռու են տներէն անառնոց գոմերն որոնք կամ երկու կողմը՝ ալ կամ ձախ՝ կ'ըլլան, եւ կամ՝ երկուքն ալ միանգամայն: Արակեղաններուն կցուած կ'ըլլան փոքր՝ անոնց առ-

ջեւի կողմը, որ ամբողջ տան դրան կը հայի: Արգ այսպէս կը շինուին գալաաց մէջ եղած ամէն տները, թէեւ ցած ըլլան: Իսկ որոնք որ աւելի խնամքով շինուած են, ներքին պատին կողմը դրան ծիծղ գիմացը պատշգամ մը զետեղուած ունին: Անոր երկու կողմն ալ խցիկներ կան, որուն վրան ալ են վերնատան-բնակարաններ, ինչպէս իջեալն: Ներուն շատին մէջ կը գտնուին, մեծ տան երեք՝ յաճախ նաեւ չորս պատերուն ամէն կողմը շարժա-նակի:»

Այս նկարագրութեան՝ զոր ամբողջապէս յառաջ չերինք, Նիսոնն կը յարէ (էջ 611). «Մեծ աւ փոքր տունք ծրարցի կողմանէ իրարու հեռու միարանին, ինչպէս որ յալաղգ ալ կարելի չէ՝ գիւղական որոշ տան մը նկատմամբ: Այս շէնքերուն առաջին առանձնայատկութիւնը յայնմ կը կոչուիայ որ գիւղատնտեսութեան պիտոյքը միեւնոյն յարկի ներքեւ պիտի ամփոփեն: Յատկապէժն երկայն եւ երեք բաժին ունի: Մէջուղին կ'ըլլայ (ὁ μέγας οἶκος), իսկ կողմնակները տխուր կը ըսեն: Աղքատաց տանց մէջ կ'ըլլայ՝ խոհանոց, բնակելու, աշխատելու եւ ննջելու սենեակ է: Մեծ ծառանց տներուն մէջ՝ յետապօղմը բնակելու եւ ննջելու համար բաժնուած կ'ըլլայ: Արակեղան՝ երկայնութեան առանցքին վրան է. գրուն առջեւը տախ մը կը գտնուի: Տան յարկը երեքանկիւնի (Gibeldach) է՝ բայց այնպէս հարթ՝ որ ամառը գինոյն թակղիկները տար վրայ կը դրուն արեւ տեսնելու համար:» Նիսոնն յետոյ կը համեմատէ այս պերգամոնցի տունը հին-սաքսոնական գիւղական տան հետ, «որ ի հելսինային Գերմանիա ցայտօր կը գտնուի քիչ անգամ՝ իւր նախնական պարզութեան մէջ, բայց սակայն՝ լաւն մը նորու-թեանց ներթափելով:» Բայց հայ գիւղական տան երկրորդ առանկին հետ եւս կարելի է համեմատել: Նախ եւ յառաջ բնակելու գլխաւոր տեղը տախով (նիսիթ), երեքանկիւնի յարկը, տխուր տան կից ըլլալն եւ մեծատանց տներուն մէջ բաժանեալ խցերը:

Գոժուարին է աւելի աղիւնցոյնի նմանութիւն մը գտնել քան զայն՝ որ կայ հայ գիւղական տան առաջին տեսակին եւ Հէնինիկի Յունաց հին բնակարանին վրայ ըսածին մէջ (անդ, էջ 104): Հէնինիկի կ'ըսէ. «Բուն բնակարանի մասին հետեւեալն աւելի բան չի կրնար ըսուիլ. առջեւը կէս բաց նախապատիւ (προδόμος) մը կայ՝ որ գէպի՜ր պարտեղ զարկած է: Ատա առջեւը հիւրերը կ'իջնան եւ մէջն անցնելով տուն կը մտնեն: Հոս կը նստի Եւմեոս որ քոսնալորնը նորոգած եւ պարտեղն աչքը առջեւ ունեցած մասնաւոր, երբ Ողիսեոս իրեն կը հանդիպի (Ողիսական, 14, 5): Ամիստորի նախապատիւի կրակը ինչ բոլորէ կը վառի (ἐν προδόμῳ προσθεν θυράμιο θυράων), որուն քով Փիւնիկի պահապաններն կը հսկեն (Երիական, 9, 410), հոս (ἐν προδόμῳ δόμου) Բէրեքը կը քանոց Գրիմառու Աքիլէսի քով (Երիական, 24, 673) եւ գրեթէ միշտ առհասարակ այսպէս՝ հերքը օտար տան մէջ: Ըստ այսմ՝ այս տեղն ըստ բաւականի բնագրական, վրան ծածկուած եւ երկու կողմն պատ ունեցած պիտի ըլլայ: Նախնաբար որիշ բան

շէր, ինչպէս որ կրնանք երկազերել, բայց եթէ անոն յառաջակարիքս մտա՛ր սեանց վրայ յեցած՝ յարկին ներքեւ:

Դախապատկէն զիսուոր սրահը (αἶθρον)՝ մեծ կամ սեւ տունը (μεγαλθρον) կը մտնենք: Վերջին բառը շատ որոշ կերպով (Ռդիսական, 18, 150. Իլիական 2, 414, 9, 204, 640) գործածուած է: Գիտեալոր սրահը բոլորովին հոգ է, որովհետեւ հոգմանուոր յարածուած սրահ կը կոչուի՝ հակա-գրութեամբ բացօթեայի: Փոքրիկ մարդուն բնա-կարանը բաց ի նախապատկէն միմիակ այս միա-կուոր միջոցն ունէր: Ան նուազմ էւ մեծու Տոս կը պատրաստէ իւր կերակուորը, իւր հիւրերուն հետ հետ կը նստի կրակարկի ճով, հոս կը ննջէ Ռդի-սական փշիւրը կրակի ճով իւր ծառաներով: Գետնի վրա հաստատուած հող էր (Ռդիսական 21, 120): Ցանկերը բացուած ծակ մ'անշուշտ իբր ծխելոյնը եւ լուսանոյնը կը ծառայէր: Այս ձեւին վրայէն կը մեկնուի եւ Հռոմէականաց ճով templum in antis, Եւստից յαδὸς ἐν παρὰστοίῳ (Ցաճար ի յաղտիմանութեան) կոչումը, զոր յառաջ հայտնամբ այնպէս կը մեկնէին որ միարարտին տան մէկ կողմն բաց եւ յետայ դից պատկերն եւ ներքնաձայրին սորսով թիւրք միշտորմ գնեղով առաջնորդած է: Արեւելեան-գերմանական աան՝ որ ձախ-տակողի բաց եւ ընդարձակ նախապատկի մ'ունի, եւ հնդկական ու այլ հնդկի-գերմանական տանց հետ ունեցած համեմատութիւնը կարելի է բն-թեանուլ առ Հէնդսինի:

* * *

Յառաջ ըսինք որ ծախը խահանջի պաշտօն եւս որ վարէ: Երկու տեսակ՝ բոլորակաւն եւ երեքանկիւնի եւստանէն կը գործածեն ծախի: Երկաթեայ ձողերն կամ շրջանակը փորածոյ զարդեր ունին. եւստանեաց ուղերուն յատուի զարդեր ունենալը չեմ յիշեր: Ամեն տան բազմաթիւ եւստ-տանի կ'ունենայ, որ հարկաւորութեան ժամանակ ամեն կողմանէ կրակի վրայ կը գրուին: Ատոնց մեծութիւնը հաստատ ու որոշ չէ (Չեւ 35 եւ 36): Եւստանի բառին կազմութիւնն այնպէս է, ինչպէս է երկաթի (ծաղաքանութեամբ՝ մարդու համար ալ կը գործածուի), չորսականի եւս բառե-րունը: Դարաբաղը գաւառաբարբառին մէջ խօսքնէր կը կոչուի. բառիկ նշանակութիւնն ինձ ծանօթ չէ: Ամեն տնեցիք՝ առանց հիւրերի ի բաց առնուլ՝ կնոջ կերակուր եփելու ժամանակն՝ անոր կը հային եւ երբ հեռանայ երբեմն երբեմն իրենք կը նային: Կերակուր եփելու սովորական անօթն է ներքնա-կողմն անագուսած եւ արտաքինը միով բոլորովին ծածկուած պղնձէ կաթնայ մը, որուն յատարկ լայն է, բերանն աւելի նեղ է եւ նեղ ծնօտ մ'ունի բռնելով վերջընելու համար (Չեւ 37):

Ատոնց մեծութիւնը թէեւ այլեւայլ է, բայց ձեւը միշտ նոյն: Մեծերը զուլ, փոքրերը ինչոր-կը կոչուին, երկուքն ալ թաթմարերէ փոխա-ռեալ բառեր են: Հայերէնի մէջ երկուքն ալ նոյն անուամբ կաթնայ կը կոչուին: Ճիշտ նոյն ձեւն ունին իսր սկաւառակայ տեղ գործածուող նոյնպէս պղնձէ սկաւառակը (Չեւ 38), որոնց փոքրերը

մըլ-բա, իսկ քիչ մը մեծերը լ-թա ն'անուա-նուին: Իբր ոչ-տոր սկաւառակը գործածուող նոյնպէս պղնձեայ սկաւառակը ուրիշ ձեւ մ'ունին՝ սյուիւրն լայն շուրթն եւ քիչ մը խորութիւն (Չեւ 39):

Այս կարեւոր անօթոց վրայ՝ յիշածներէս քանի մը հաս ալ կ'աւելնէ աւելընէ: Եայտնի է որ արեւելեաց խաղաղացական առաջին տեղին կը բռնէ գիւլիքն եւ երկրորդը՝ խորվիքը (գիւլիք): Առաջինը համար բաց ի կաթնայէ՝ յորում բրինձն այնչափ կ'եփուի՝ մինչեւ որ հատերն ծառ-մուկելով աստամանց չկային, հարկաւոր է նաեւ պղնձէ ծակոտ մեծ անօթ մը՝ իւլեմ-մի անունը՝ շուրք քամելու համար (Չեւ 40): Բրնձին եփած ժա-մանակն՝ որպէս զի հատերն իրարու չկային, անա-գետը պղնձէ ծակոտ մեծ զգալով մը ստեպ զան-գուածը կը խառնեն: Այս գործիքին անունն է խփիք՝ որ պարսկերէնէ փոխառեալ բառ մըն է (Չեւ 41):

Երկայնաթիւ տապակն ամեն ամբ առտուն ամենին կարեւոր անօթներէն մէկն է, մեղ քիւլացին ալ ունի նոյն անօթն՝ ինչպէս Չեւ 42ի մէջ կը տեսնենք: Անունն է սիւսալ: Երկաթեայ երկայն չորեքկուսի կամ կտր գաւազան մը՝ սուբ յայրով՝ այն գործիքն է, որով խորովոյրը կը պատրաստուի, բայց այս գործիքին տեղը կրնան բռնել կեղեւեալ բարակ ծիւղը: Ըմփոսը կը կոչուի գործիքը, զի հին ժամանակներն եւս զմարջ շարքալու կը գոր-ծածէին: Ապէ շամփրել բայն — մարդու մարմնոյ վրայ հրացեալ գաւազաններով նշաններ ընել, շամփրի անցընել (Տիւտ. Չ. Չեւ 43):

Ուրիշ աղային կերպուի մը՝ րամբ՝ կը պատրաստեն միւր գանալով (Չեւ 44) մանրէն եւս եւ մէջ այլեւայլ հանգրձանը կը խառնեն եւ կաղամբի կամ օրթմանիկի տերեւի մէջ կը պատա-սեն աւ կ'եփեն: Ուրիշ կերակոյ մը համար՝ զոր խփիլ կ'անուանեն, միտն այնչափ կը մանրեն որ կարծեա թէ հեղուկ կը գտնուի. միւր խփմիւլ (թակով) կը ծեծեն (Չեւ 45):

Չեւ 46ի եւ 47ի մէջ պղնձէ երկու փոքրիկ անօթ կը տեսնենք՝ եւս անուն՝ զոր շուր խմելու կը գործածեն: Չեւ 48ի մեր առջեւ գրած կերպող պատրաստելու անօթն է՝ որ ինչպէ կը յօշոթին, Թիւրքում աւ ջրով խառնուած կաթն այս անօթին մէջ կը լցնենք, ընդանը փամփուրով կը զոցեն եւ ունիւններն բռնած մինչեւ կարգի միւս մասն բաժնուիլը կը շարժեն: Ունկան ներքեւ գտնուող ծակէն՝ շարժելով զոյցած կաղերն գուռը կ'ընեն եւ փոքրիկ գաւազան մը խփելով կարագին լլայն կը փորեն:

Բայց ի այս հոգէ անօթին մեր զիւլացին ուրիշ քաղաթիւն ամաններ եւս կը գործածեն այլեւայլ ձեւերով աւ մեծութեամբ. այսպէս զ. օ. քաղաթին կամ աղալիքի մէջ գրուած ձևուսան պաշարներուն համար ունի իր օշնոյն: Չեւ 49ի ձեւովն, աղբիւրն շուր բերելու՝ կոճը, օսփոքը (Չեւ 50), Չեւ 51ի եւ 52ի մէջ զետեղեալ կուլ-անուանեալ անօթները՝ որ նոյն վախճանին կը ծառայեն, միայն քիչ աւ պարկի եւս եւ շուր խմելու ալ կը գործածուին յետ փորել (Չեւ 54):

Եռասանուց պէտք չկայ այն տեղերն՝ ուր կրակը գետնէն կը վտար ու քուրսի կը գործածուի։ Երկաթեայ լայն գաւազան մը՝ մէկ կողմանէ կրակարանին բերանը դուր ելով՝ կաթնային իրը մայր կը ծառայէ։ Բայց այս կերպով այն կերակուրները միայն կ'եփուի՜ր որոնք շատ ժամանակի պէտք չունեն, մինչդեռ այլ կերակուրը՝ զ. օ. մենդէն, մանրատաւար, բակլայ եւն պտուկի մը մէջ դնելէն ետքն ունիւնուէն բռնելով թոնրէն կը զննեն (2եւ 53)։ Գուրսիի վրայ եփուած կերակուրը շուքին գծաթաւարը զմարդ շափէ աւելի կը ջնուռցանէ։ Ասկէ շատ կերակուրը հոտն աւ մարդուս վրայ անսխառ՝ աղբեղութիւն կ'ընէ։

Հայտն ալ թոնրի մէջ կ'եփեն։ Բայց որովհետեւ այս վախճանի համար թոնրին շատ խոր բլլալու եւ լայն բերան ունենալու է, ուստի հաց եփելու համար մասնաւոր թոնրի մ'ունին։ Այս թոնրին մարդու բարձրութեամբ եւ մարդ մը մէջը առանց գծաւարանի եւն կրնայ շարժիլ։ Սովորականները շատ փոքր են։ Երկու տասակ հաց կ'եփեն՝ սովորականը՝ 12 կամ 16-ը (տաք բառ)։ Եւ դրոշ։ Լոջ բարակ եւ երկայն հաց մըն է՝ դր ինչ ինչ տեղեր մեծ քանակութեամբ մէկ անգամէն եփելով կը շորքեն են։ Առանձին յառա՛ւ ա՛մէն անգամ կ'եփուին։ Եւ կամ երեք շորս որուն համար կ'եփեն եւ այս դեպքին մէջ չեն շորքեն։ Հուեա ալ այս կերպով՝ բարակ հաց մը կ'եփեն, կը շորքեն եւ կը պահեն։ Այսպիսի շուեռական հաց կերայ անգամ մ'ի Գորպատ։ Պրոզը փոքր է եւ 2—3 մատ թանձրութիւն ունի։ միշտ թաքմ կը մնայ։ Հաց եփելու ժամանակ առնուազան շորս հոգի զգալած է. մին կը բերէ կտր կարկանդակի մեւ առած խմորը (զոր պէս կ'առնան), երկրորդը խմորը գլանով հարթ թախտակի մը վրայ կը պարզէ եւ երկու կնով կու տայ՝ որ հիւսկէն բարձրանէ կազմածի մը վրայ առնելով՝ կը ծռի եւ թոնրի պատին վրայ կը կպցնէ, մինչ եփող կինն այս գործողութիւնս կ'ընէ՝ ուրիշ կպցուած հաց մ'արգէն եփուած է։ Ա՛երջապէս շորրորդ անձ մը նոր դուրս հանուած հացերը կը տարածէ, որպէս զի վրայէ վրայ մնալով չապականին։ Ասկէ աւելի տաժանելի դործ մտածել անկարելի է։ Եփող ու խմորը գլանով պարզող կանայք ամբողջ ժամանակը նստած կը մնան։ Հայտն դուրս հանելու համար երկայն կեռածայր անկիւ մը կը գործածեն՝ զոր 2եւ 55ի մէջ կը տեսնուին։

Այս՝ քէշ մը գծաւարին կերպով հաց եփելու քով՝ մտալած է եւ նախնականը։ Այսպէս ցորենն խորովելով՝ ամբողջ օրը կ'ունեն ի դուարձութիւն կամ սպիւր կ'առնուն, ջըյ հետ կը խառնեն առանց մէջը խմոր ու աղ դնելու՝ պարզապէս տաք ածխի եւ կամ այս վախճանու կրակի երեք կողմէ դրուած հարթածեւ քարերու վրայ կ'եփեն։ Թաթարը Հայոց հացը չեն կրնար ուտել, այնպէս որ երբ հայաբնակ գիւղ մը կու գան իբր հիւր՝ ալիւր բերելու հու տան եւ վերջին կերպով իրենց հաց կը պատրաստեն։

ՍՅՈՒՅԵՆ ՓՈՂՈՎՐԳԵՎՈՆ ԸՌԵՑՆԵՐ

Տրապիզոնի կեանքէն քաղուած։

Մարդուս դործ ու հոգի տուալը Աստուած է. խեղճ օրը վայրէ է, խելացին տահա ստեն ունիմ բարի է։

Ա. տարր քոզ ու կոշիկ. գալ տարր նենին պեշիկ. նէ այծ ունիմ նէ ուլ սաստանային ականջը խուլ. Թափած եղը չը լցուիր նորէն տեղը։

2. Ինքը գալու բլլայ նէ՝ մարդուս եայ սաքը պաղի կու, եայ ձեռքը։

Անհոգի արծիւ անփարաթ մեծցեր է.

Տեփէն տիւզը էլու ա՛մէն բան գուրս տուաւ։

Դովը մածուն կորեր է, դգալ դարձող չկայ։

2. ար ալքը ծախէ կու քարը։

Խուլը շառած ձիւղ. էջքէն մի անցին։

2. ար բերդին ջուրը խորճէլ տայու է։

Մարդ սր նուր մանէ՝ անոր զափաւար կը դովէ։

2. ար տեղը քարը վրան։

Խելքին հեւ քար քալէ. խենթին հեւ պաշար մ'ուներ։

Ռ. բիշին համար լացողին ալքը արցունք չըգար։

Ալքը չգարկած փութը մի ծախեր։

Բան շունիս վկայ եղիր, պարտը շունիս՝ երաշխաւոր։

Էլէն չէ կցեր սիր առնէ, բռնէր փայանը ծծենք է։

Խուլին համար երկու անգամ՝ էզան չեն տան։

Հանք սիրի պանին շլլար։

Դուք կերպը դուք խմցիք, խալիւսն իմ գլուխս անցրցիք։

Կնկան Էրիկ մարդն է. մարդուն Էրիկը պարտքն է։

Երանի մեմփուն, գատեր է երկու մաին։

Առանց հոգու պարտէ, հոգի ծախէ տուն մը առ։

Ճնճուկէ վախողը արտ ցորեն չի ցանէր։

Մէկ ոչխարէն մէկ փութ կ'առնուի։

Երկու խաղը պիւկիւ մ'է։

Էլին սպայնով ու ջրով մարդու բաղնիք մի տանիր։

Եկիր պատեր ձարն է հատեր։

Մէկ մ'ալ հարս բլլամ՝ աղէկ ձիւն կը հնձնիմ։

Խորհողը խոր սուկի կ'ըզի։

Միս ուտող ձաքը իր կողմէն պէլի կ'ըլլայ։

Ես քի մեռիմ՝ քու վրա՞ գուն չեմ թընքերիմ վրա։

Խենթին բաղարը մեծ կ'ըլլայ։

Լայն օրերու գ նեղ քալէ, նեղ օրերու լայն քալէ։

Էլք քայլցնող ծծեն է։

Գողը տունէն բլլայ՝ կովը երդիկէն գուր կը հանեն։

Անծեղին հարցուցին քի ինչու համար ամբար անգամ մը բոյնը կը փոխու, չեմ հաւանիմ՝ Էրաւ։

Անանի չէ, դուն հոտած ու կեղտոր բլլայու գ համար է որ տեղ մը չես կրնար կար կենայ։

Սփննոցը բեր սուրէր է, ալբանոցը մաղաւտնո։

Պողպաղը դատան չի տանիր։

Փոք մը հոգին համար կորնիցէն կու հոր մը հայր։

Աֆիւն ուտողին անպատճառ քուր կը գալ։

Դրապիւնիդ փորը ցուելու բլլայ, քու փորդ ալ արբէ։

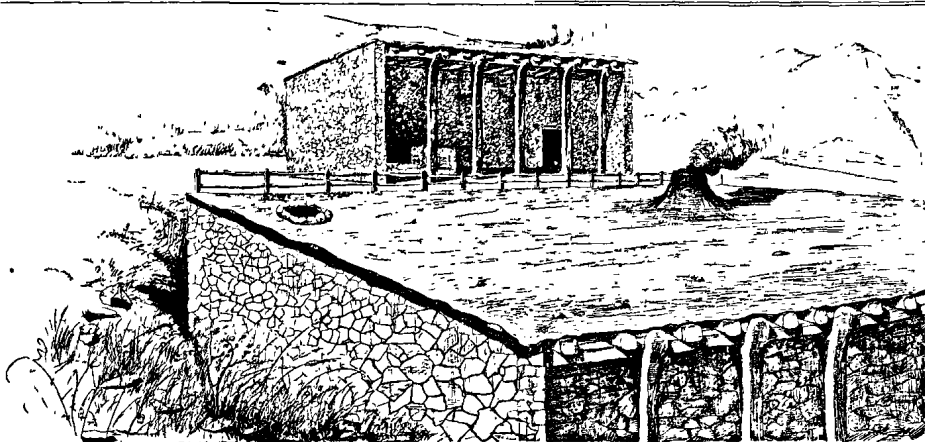
Կատուն մակ կը բռնէ իր փորին համար։

Կերած յսկին նայէ, բռնած պահերին նայէ։

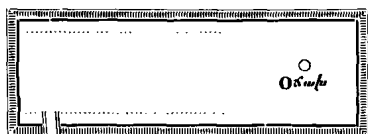
Գինովին ձեռք մի դարնէք. ան ինչպիսիքն վար կ'ըզի։

Աղուն կ'ուտէ՝ փէնդէ հիւրէ էտուէն կը հասցնէ։

Չեւ 1. Հայկական տներ:

Չեւ 2. Յատակագիծ խանի:

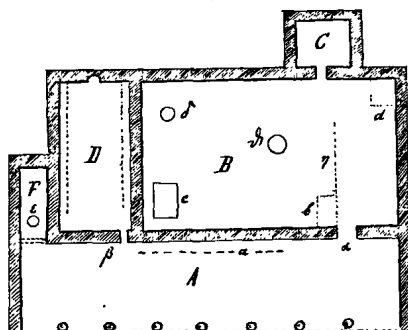
Չեւ 3. Տաշտ:

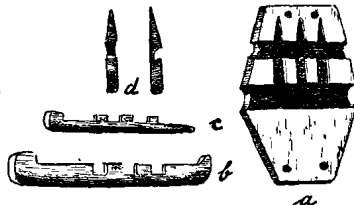
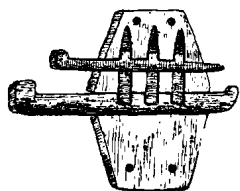
Չեւ 4. Հայկական շարժի:

Չեւ 7. Ժառանգորդար:

Չեւ 5. Յատակագիծ տան Ի հորդոյն գնդ:

Չեւ 6. Դրան փայտեայ հղուակ:

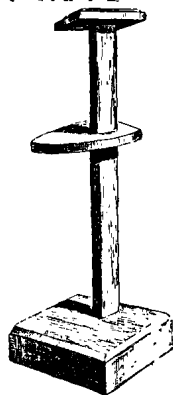
Չեւ 8. Մրազ:

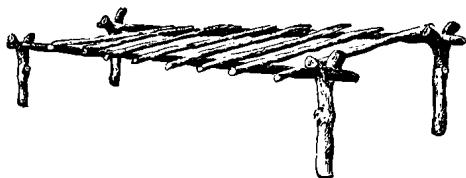
Չեւ 9. Մրազ:

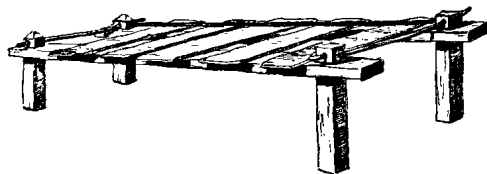
Չեւ 11. Մրազ:

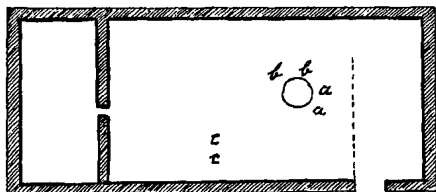
Չեւ 10. Փայտէ մրգակալ:

Ձև 13. Փայտե Մահճակալ:

Ձև 14. Փայտե Մահճակալ:

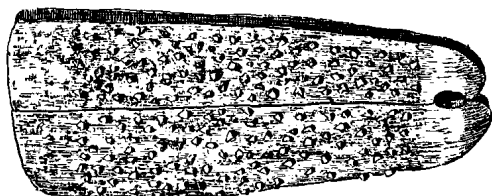
Ձև 12. Յատակագիծ հայ գիղական տան:

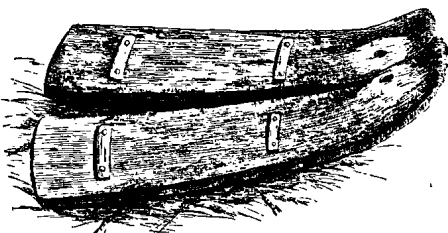
Ձև 20. Ներշան:

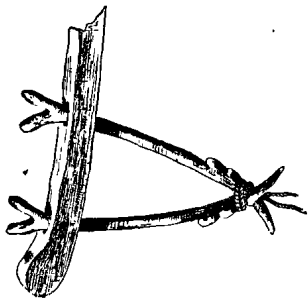
Ձև 15. Մարագ եւ կալ:

Ձև 16. Կամու, տակի կողմը:

Ձև 17. Կամու, վրայի կողմը:

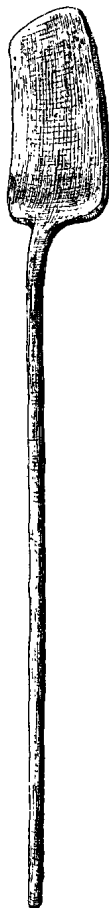
Ձեռ 19. Մամի:

Ձեռ 18. Լուծ:

Ձեռ 21. Շրջիկ:

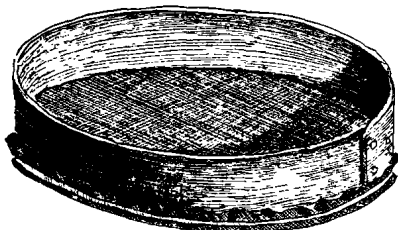
Ձեռ 25. Թի

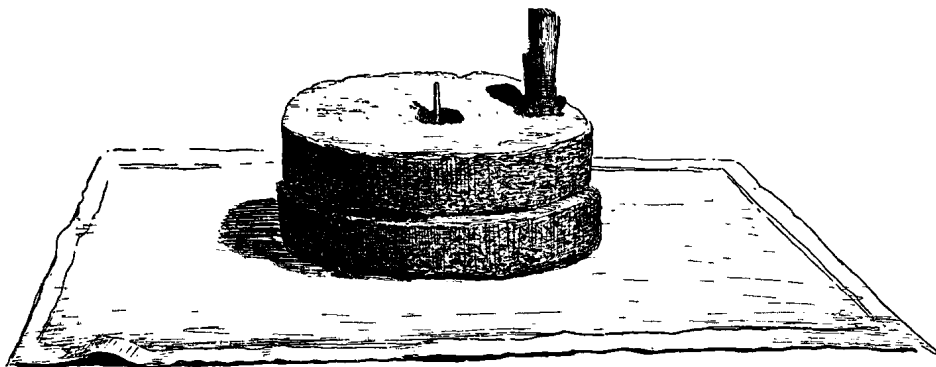
Ձեռ 22.
Հորսնիկ կամ
Քննանի:

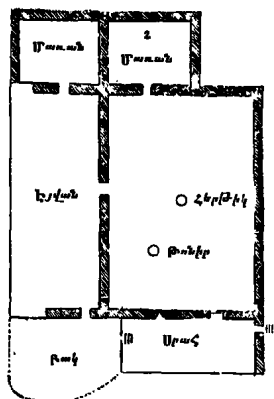
Ձեռ 23. Մղան: Ձեռ 24. Ցախաւել:

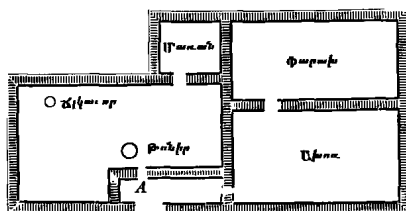
Ձեռ 26. Մաղ:

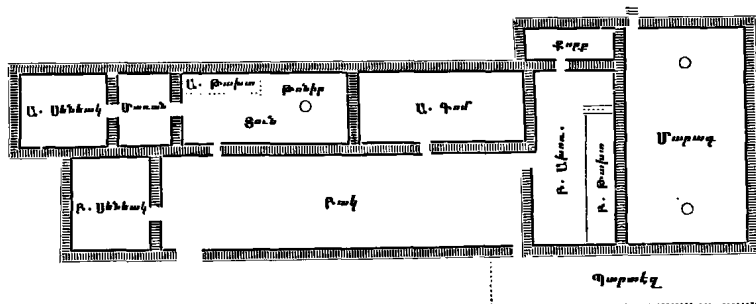
Ձեռ 27. Առօրի:

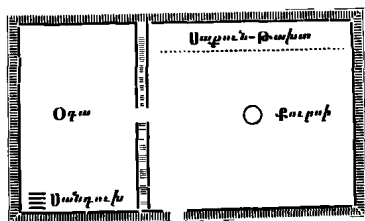
Ձև 28. Մեղրի գիւղէն տան մը յատակագիծը:

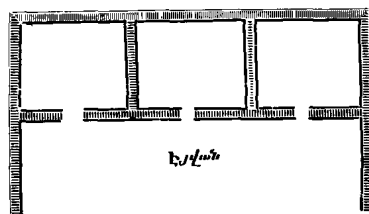
Ձև 30. Ալաշկերտի գաւառէն տան մը յատակագիծը:

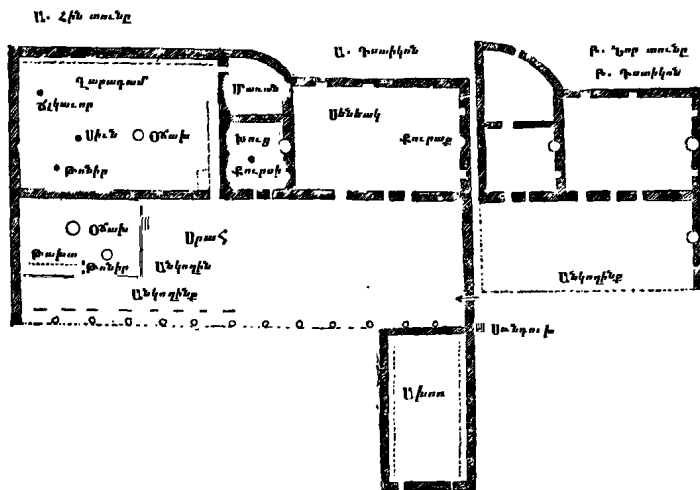
Ձև 29. Կարնոյ Վիլայէթէն տան մը յատակագիծը:

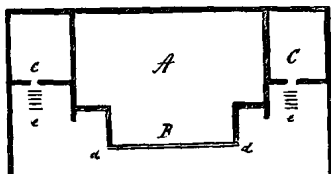
Ձև 31. Խոտորէրոյ գաւառէն տան մը յատակագիծը:

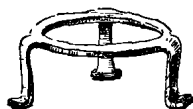
Ձև 32. Խոտորէրոյ գաւառէն տան մը առաջին դստիկոնին յատակագիծը:

Ձեւ 33. Շրկանող զիւղէ տան մը յատակագիծը:

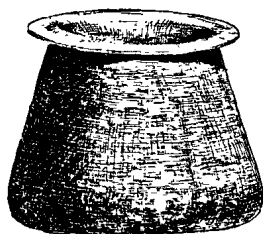
Ձեւ 34. Պարսկական տան մը յատակագիծը (ըստ Դր. Պոլսակի):

Ձեւ 35. Շոռտանի:

Ձեւ 36. Շոռտանի:

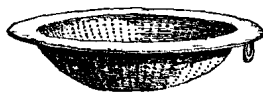
Ձեւ 37. Կաթսայ:

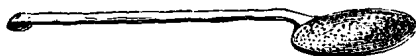
Ձեւ 38. Ական:

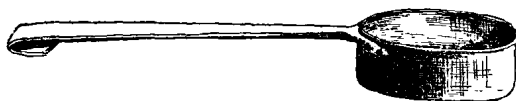
Ձեւ 39. Պղնձեայ սկաւառակ:

Ձեւ 40. Փլըկամի:

Ձեւ 41. Պարզուտ:

Ձեւ 42. Զթաւոր:

Ձեւ 43. Շամփուղ:

Ձեւ 44. Դանակ:

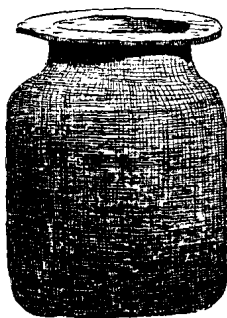
Ձեւ 45. Թակ:

Ձեւ 46 եւ 47. ծամ:

Ձեւ 48. Սեղիկ:

Ձեւ 49. Բղեկ կամ Բշակ:

Ձեւ 50. Կուժ:

Ձեւ 51. Փարջ:

Ձեւ 52. Կուլա:

Ձեւ 53. Պտուկ

Ձեւ 54. Փարջ:

Ձեւ 55. Ալիշ: